

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 7a/2000 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Social- och hälsovårdsutskottet begärde den 31 maj 2000 utlåtande av grundlagsutskottet om det första lagförslaget i regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem (RP 137/1999 rd) i den form lagförslaget godkändes vid den första behandlingen i utskottet. Utlåtande begärdes om de lagrum som grundlagsutskottet har anfört konstitutio-

nella anmärkningar mot i ett tidigare utlåtande (GrUU 7/2000 rd) och om 18 §.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- professor Raija Huhtanen
- professor Timo Konstari
- professor Kaarlo Tuori
- professor Veli-Pekka Viljanen.

LAGFÖRSLAGET

Det första lagförslaget i propositionen har intagits som bilaga till detta utlåtande i den form

som social- och hälsovårdsutskottet har godkänt det vid första behandlingen.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

En minderårig klients ställning

Enligt 10 § 3 mom. i lagförslaget i regeringens proposition har en minderårig rätt att av grundad anledning förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas till den lagliga

företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges fördel. Utskottet ansåg i sitt tidigare utlåtande att förslaget stod i strid med det grundlagsfästa skyddet för privatlivet (10 §) och rättsskyddet (21 §) till den del bestämmelserna tillämpas på omhändertagande och annat som åtnjuter skydd för familjelivet.

Social- och hälsovårdsutskottet har strukit detta lagrum i propositionen och kompletterat 11 § 3 mom. om att en minderårig kan förbjuda att uppgifter som gäller honom eller henne lämnas ut till den lagliga företrädaren. Detta nya förslag innebär bland annat att den lagliga företrädaren till följd av sin partsställning alltid har rätt att få uppgifter på det sätt som föreskrivs i 11 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Grundlagsutskottet anser utifrån sitt tidigare utlåtande att lagförslaget med denna ändring kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning till denna del.

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Enligt 17 § 4 mom. i det ursprungliga lagförslaget får en socialvårdsmyndighet lämna uppgifter till klientens lagliga företrädare eller till en annan enskild eller sammanslutning i den utsträckning som är nödvändig för utredande av behovet av socialvård som myndigheten ordnar eller för lämnande av sådan socialvård. Utskottet anförde i sitt tidigare utlåtande två konstitutionella anmärkningar mot detta lagrum. Utskottet menade att momentet för det första med anledning av det grundlagsfästa skyddet för privatlivet och personuppgifter (10 §) nödvändigt måste preciseras för att det skall bli klart att villkoren i 1 mom. måste uppfyllas också på denna punkt. Vidare ansåg utskottet att formuleringen om dem som skall få tillgång till uppgifter var alldeles för generell jämfört med ändamålet i motiveringen och därför behövde preciseras.

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till mötesgår klart den förstnämnda konstitutionella anmärkningen. Däremot har de som skall få tillgång till uppgifter inte formulerats om i detta förslag. Men formuleringen om ändamålet med att lämna ut uppgifter har bearbetats i en riktning som i och för sig preciserar bestämmelsen. Utskottet menar att ändringarna har en sådan samlad effekt att lagförslaget också till denna del kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Det föreslår dock att det skall övervägas om inte de som skall få tillgång till uppgifter kunde uttryckas till exempel på följande sätt: "... lämna uppgifter till klientens lagliga företrädare eller

en anhörig, en annan närstående person eller sammanslutning ...".

Den föreslagna 18 §

Den föreslagna 18 § gäller utlämnande av uppgifter oberoende av klientens samtycke i andra situationer än de som avses i 17 §. Social- och hälsovårdsutskottet har gjort vissa ändringar i förslaget som preciserar bestämmelsen och förbättrar den med tanke på skyddet på privatlivet. Paragrafen inverkar inte på behandlingsordningen för lagförslaget. Det omformulerade 4 momentet är i högsta grad svårt att tyda och bör göras klarare.

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter

Enligt 20 § 1 mom. i lagförslaget i propositionen är de myndigheter, samfund och andra instanser som nämns i momentet skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna alla sådana uppgifter och utredningar till myndigheten som de förfogar över och som myndigheten behöver för att utreda behovet av socialvård, för att ordna socialvård och vidta därtill anknutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten. Utskottet ansåg i sitt tidigare utlåtande att en så pass omfattande rätt att få tillgång till uppgifter är problematisk med tanke på det grundlagsfästa skyddet för privatlivet (10 §). En förutsättning för att lagförslaget skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning var att det i momentet närmare anges vad och vem de uppgifter gäller som myndigheten skall få tillgång till och att gränsen för tillgång till uppgifter höjs genom att nödvändighet i stället för behövighet ställs som villkor för tillgång och att momentet dessutom kompletteras med bestämmelser om rätt för den som lämnar uppgifter att vägra lämna ut uppgifter av särskilda skäl.

I social- och hälsovårdsutskottets förslag har socialmyndigheternas rätt att få uppgifter i enlighet med grundlagsutskottets utlåtande kopplats ihop med nödvändighetskriteriet. Vidare har tillgången till uppgifter preciserats till uppgifter och utredningar som i väsentlig grad inverkar på

ett klientförhållande inom socialvården. Båda ändringarna inskränker i någon mån också vilka uppgifter och om vem uppgifter kan lämnas ut, trots att bestämmelsen fortfarande är rätt löst formulerad till denna del. Det viktigaste är enligt utskottets mening att social- och hälsovårdsutskottets ändringar oundvikligen skärper socialmyndigheternas skyldighet att motivera sitt krav på att få tillgång till uppgifter i ett enskilt fall.

Denna omständighet spelar en viss roll för den i grundlagsutskottets tidigare utlåtande avsedda rätten för den som lämnar uppgifter att vägra lämna uppgifter. Denna synpunkt har inte beaktats särskilt i social- och hälsovårdsutskottets förslag. Grundlagsutskottet menar att förslaget i sin preciserade form leder till att den som lämnar uppgifter genom att de facto vägra lämna uppgifter får till stånd en situation där skyldigheten att lämna uppgifter, dvs. tolkningen av

bestämmelsen, måste prövas av en utomstående myndighet. Utskottet anser att detta ger adekvata möjligheter att passa ihop tillgången till information och sekretessintressena med tanke på anmärkningen i det tidigare utlåtandet. Därmed kan lagförslaget också till denna del behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Vidare har utskottet uppmärksammat ändringen i 2 mom. som innebär att en begäran som skall framställs till ett penninginstitut nu omfattas av beslutsförfarande och därmed också av besvär förfarande.

Utlåtande

Grundlagsutskottet anför värdsamt som sitt utlåtande

att det första lagförslaget i den form det har godkänts av social- och hälsovårdsutskottet i den första behandlingen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Helsingfors den 14 juni 2000

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Ville Itälä /saml
vordf. Riitta Prusti /sd
medl. Tuija Brax /gröna
Klaus Hellberg /sd
Esko Helle /vänst
Jouko Jääskeläinen /fkf
Paula Kokkonen /saml
Jouni Lehtimäki /saml
Johannes Leppänen /cent

Hannes Manninen /cent
Pekka Nousiainen /cent
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /cent
Petri Salo /saml
Arto Seppälä /sd
Ilkka Taipale /sd
ers. Pekka Ravi /saml.

Sekreterare vid sammanträdet var

utskottsrådet Jarmo Vuorinen.

1.

Lag

om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att främja klientmedverkan och förtroendefulla klientrelationer samt klientens rätt till *god service och gott bemötande* inom socialvården.

2 §

(Som i RP)

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

- 1) *klient* den som ansöker om *eller* anlitat (*utesl.*) socialvård,
(2 och 3 punkten som i RP)

2 kap.

Klientens rättigheter och skyldigheter

4 §

Rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande

En klient har rätt till *socialvård av god kvalitet och gott bemötande* utan diskriminering från den som lämnar socialvård. Klienten skall bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks och så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras.

(2 mom. som i RP)

5 §

Klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen

Socialvårdspersonalen skall för klienten utreda *hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt* olika alternativ och deras verkningar *liksom också* andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak.

(2 mom. som i RP)

Om socialvårdspersonalen inte behärskar det språk som klienten använder eller om klienten på grund av en sinnesdefekt eller ett talfel eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd, skall i mån av möjlighet tolkning ordnas och en tolk skaffas.

Är det fråga om ett ärende som kan anhängiggöras av en myndighet, skall tolkning och översättning ombesörjas på det sätt som bestäms i 22 § lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). (Ny)

6 §

(Som i RP)

7 §

Service- och vårdplan

(1 mom. som i RP)

Planen skall, *om det inte finns något uppenbart hinder för det*, göras upp i samförstånd med klienten samt, i de fall som avses i 9 och 10 §, med klienten och dennes lagliga företrädare eller med klienten och en anhörig till klienten eller någon annan klienten närstående. Angående planens innehåll och de delaktiga gäller dessutom vad som därom bestäms särskilt.

8 §

Självbestämmanderätt och medbestämmande

(1 mom. som i RP)

Klienten skall ges möjlighet att delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten. Detsamma gäller andra åtgärder som ansluter sig till den socialvård som ges klienten. *Klientens sak skall behandlas och avgöras med hänsyn i första hand till klientens intresse.*

Om hörande av klienten innan beslut om honom eller henne fattas föreskrivs i lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). (Nytt)

Angående åtgärder oberoende av klientens vilja samt tvång och begränsningar i anknytning till vården av eller omsorgen om klienten *samt om beslutsförfarandet beträffande dem* inom socialvården gäller vad som därom bestäms särskilt.

9 §

Självbestämmanderätt i specialsituationer

Om en myndig klient på grund av sjukdom eller nedsatt psykisk funktionsförmåga eller av någon motsvarande orsak inte kan delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten eller de andra åtgärder som anknyter till den socialvård som ges klienten eller förstå föreslagna alternativa lösningar eller beslutens verkningar skall klientens *vilja utvärderas i samråd med klientens lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående.*

(2 mom. *utesl.*)

Om en myndig klient i en sak som rör klientens person eller ekonomi är i uppenbart behov av intressebevakning, bör *det organ som avses i 6 § 1 mom. socialvårdslagen* göra en anmälan enligt 91 § lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) till förmyndarmyndigheten för att en intressebevakare skall förordnas för klienten.

10 §

Minderåriga klienters ställning

(1 och 2 mom. som i RP)

(3 mom. *utesl.*)

Om *det* i ett enskilt socialvårdsärende som rör den minderåriges person *finns motiverad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse*, skall ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen göra en ansökan enligt 72 § lagen om förmyndarverksamhet eller en anmälan enligt 91 § i nämnda lag om förordnande av en intressebevakare för den minderåriga, ifall det är viktigt för trygghet av den minderåriges fördel. Den minderåriges önskemål och åsikt angående saken skall utvärderas på det sätt som avses i 1 mom.

11 §

Lämnande av uppgifter till klienten eller dennes företrädare

Klientens och dennes lagliga företrädares rätt att i egenskap av part få uppgifter och rätt att ta del av en handling som gäller klienten själv bestäms enligt 3 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). Bestämmelser om förfarandet vid lämnande av uppgifter ur en handling ingår i nämnda lags 4 kap. och bestämmelser om ändringssökande i dess 33 §.

Angående klientens rätt att kontrollera uppgifter om honom eller henne som ingår i socialvårdens personregister bestäms i personuppgiftslagen (523/1999).

En minderårig kan med hänsyn till sin ålder och utvecklingsnivå samt sakens natur av vägran skäl förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas till den lagliga företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges intresse. Om den minderåriga eller den lagliga företrädaren är parter i ett socialvårdsärende, har den lagliga företrädaren dock rätt att få uppgifter enligt vad som bestäms i 11 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

12 §

Klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter

Klienten och dennes lagliga företrädare skall till ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen (710/1982) lämna de uppgifter som *detta behöver* vid ordnandet och lämnandet av socialvård

Klienten skall upplysas om vilka andra uppgiftskällor som kan användas för att inhämta upplysningar om honom eller henne *och vilka upplysningar om honom eller henne som kan inhämtas* oberoende av samtycke. Klienten skall *beredas tillfälle att ta del av uppgifter som inhämtats från andra källor liksom också tillfälle att lämna en behövlig utredning i saken.*

13 §

(Som i RP)

3 kap.

Sekretess, tystnadsplikt och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

14 §

Handlingssekretess

(1 och 2 mom. som i RP)

Angående upphörande av sekretess i fråga om en socialvårdshandling gäller vad som föreskrivs i 31 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. (Nytt)

15 §

(Som i RP)

16 §

Samtycke till lämnande av uppgifter

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas med klientens uttryckliga samtycke eller på det sätt som särskilt bestäms i lag. När klienten saknar förutsättningar att bedöma betydelsen av samtycket, får uppgifter lämnas med samtycke av klientens lagliga företrädare. Uppgifter får emellertid inte lämnas med samtycke av en

minderårig klients lagliga företrädare, om företrädaren själv inte har rätt att få informationen av en anledning som avses i 11 § 3 mom.

17 §

Lämnande av sekretessbelagda uppgifter för tryggnad av vården av och omsorgen om klienten

(1 mom. som RP)

I de fall som avses i 1 mom. får uppgifter lämnas till en *annan* socialvårdsmyndighet, till en enskild eller sammanslutning som på uppdrag av socialvårdsmyndigheten sköter uppgifter inom socialvården samt till andra myndigheter.

(3 mom. som i RP)

Dessutom får en socialmyndighet *på de villkor som anges i 1 mom. 1—3 punkten* lämna uppgifter till klientens lagliga företrädare eller till en annan enskild eller sammanslutning *som det är nödvändigt att lämna uppgifter till* för utredande av *klientens vilja eller behovet av socialvård eller för att verkställa en socialvårdsåtgärd.*

18 §

Lämnande av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer oberoende av klientens samtycke

*Utöver det som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller personuppgiftslagen får den som ordnar eller lämnar socialvård, om det är nödvändigt på grund av ett barns fördel eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse, lämna uppgifter ur en sekretessbelagd handling oberoende av klientens eller dennes lagliga företrädarens samtycke till en domstol eller någon annan myndighet i ett ärende där socialvårdsmyndigheten har lagstadgad rätt eller skyldighet att anhängiggöra ärendet eller att delta i ärendets behandling eller verkställande genom att avge ett utlåtande eller en utredning eller på något motsvarande sätt. Dessutom får uppgifter ur en sekretessbelagd handling lämnas till en (*utesl.*) myndighet eller inrättning som behandlar sociala förmåner för*

utredande av oegentligheter som gäller en förman, om det finns grundad anledning för misstanke om oegentligheter.

Den som ordnar eller lämnar socialvård bör *på begäran* oberoende av klientens eller den lagliga företrädarens samtycke lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling till polisen, åklagarmyndigheten och domstolen, om det är nödvändigt för utredande av ett brott som omfattas av anmälningsskyldighet enligt 15 kap. 10 § strafflagen (39/1889) eller för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år.

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas *även på eget initiativ vid misstanke om ett brott som avses i 2 mom. eller* när det föreligger misstanke om ett brott som är smärre än vad som *där* nämns (utesl.), om den som ordnar eller lämnar socialvård bedömer att utlämnandet är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse.

En socialvårdsmyndighet får utöver i de fall som avses i 1—3 mom. lämna uppgifter ur en sekretessbelagd handling, (utesl.) *om det är nödvändigt för kontroll av uppgifter som är av väsentlig betydelse för att socialvårdsmyndigheten skall kunna sköta sin lagstadgade uppgift i situationer, där myndigheten själv har rätt att få uppgifter.*

19 §

Undantag i fråga om och upphörande av tystnadsplikt

Vad som föreskrivs om upphörande av eller undantag i fråga om handlingssekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller i denna lag tillämpas på information som omfattas av tystnadsplikt.

4 kap.

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter och handräckning

20 §

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligrättsliga samfund, folkpensionsanstalten, pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, utbildningsanordnare, producenter av socialservice, sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården är skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna till denna alla sådana uppgifter och utredningar som de förfogar över och som *i väsentlig grad inverkar på en klientrelation inom socialvården och som är nödvändiga för myndigheten på grund av dess lagstadgade uppgifter* för att utreda klientens behov av socialvård, för att ordna socialvård och vidta därtill anknutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten.

Den skyldighet som avses i 1 mom. gäller också penninginstitut, om socialvårdsmyndigheten inte får tillräckliga uppgifter och utredningar av dem som nämns ovan och om det finns grundad anledning för misstanke om att de uppgifter som klienten eller dennes laglige företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga. Begäran skall framställas skriftligen till penninginstitutet, och en tjänsteinnehavare inom socialvården som *tillförordnats av ett organ som anges i 6 § socialvårdslagen (utesl.)* är berättigad att *fatta beslutet om att begäran skall framställas.* Innan begäran framställs till penninginstitutet skall klienten underrättas om den.

21 §

Utlämnande av uppgifter med hjälp av teknisk anslutning

En socialvårdsmyndighet kan av skattemyndigheterna och folkpensionsanstalten med hjälp av teknisk anslutning få sekretessbelagda personuppgifter som avses i 20 § ur dessas personregister oberoende av klientens samtycke för fastställande av avgift och kontroll av uppgifter. Socialvårdsmyndigheten skall i förväg underrätta klienten om denna möjlighet.

(2 mom. som i RP)

22 §

(Som i RP)

5 kap.

Anmärkning och socialombudsman

23 §

Anmärkning

(1 och 2 mom. som i RP)

Framställandet av anmärkning inskränker inte klientens rätt att söka ändring på det sätt som särskilt föreskrivs. Framställandet av anmärkning inverkar inte heller på klientens rätt att anföra klagan angående sin sak hos de myndigheter som övervakar socialvården.

24 §

(Som i RP)

6 kap.

Särskilda bestämmelser

25 och 26 §

(Som i RP)

27 §

Tillämpningsområde för bestämmelserna om datasekretess och handräckning

(1 och 2 mom. som i RP)

Vad som bestäms i denna lag om skyldigheten att iaktta sekretess inom socialvården och om avvikelse från den gäller också den som har fått en sekretessbelagd uppgift i fall som avses i 3 och 4 kap. och i denna paragraf.

När en uppgift som enligt denna lag är sekretessbelagd yppas i domstolen, skall den muntliga förhandlingen i behövliga delar ske utan att allmänheten är närvarande och rättegångsmaterialet sekretessbeläggas i enlighet med 9 § 2 mom. lagen om offentlighet vid rättegång (945/1984). Vid förfarandet tillämpas nämnda lag.

28 och 29 §

(Som i RP)

7 kap.

Ikraftträdelsebestämmelser

30 §

(Som i RP)